

4. gyakorló feladatsor (kiadva: 2016. február 25., ellenőrzés: 2016. március 3.)

Elektromágnesség, emelt szint, 2015/16, csütörtök, 10:15-11:45, 4.52

Fémek egyszerű modellje – összefoglalás:

Fémekben könnyen elmozdulnak a delokalizált elektronok. Sztatikus esetben persze nem mozognak az elektronok, azaz a rájuk ható erő a fém bármely pontjában nulla. Tehát sztatikus esetben az elektromos térerősség a fémek belsejében nulla.

1. következmény: egy fém belsejében a töltéssűrűség nulla (Gauss-törvényből). A fém felületén kialakulhat töltéssűrűség, ezt *felületi töltéssűrűségnek* nevezzük.

2. következmény: sztatikus esetben fémekben az elektromos potenciál homogén, azaz a fém minden pontjában ugyanakkora.

A 2. következmény következménye: sztatikus esetben fémek felületén az elektromos térerősség merőleges a fém felületére.

Gauss-törvény $\Rightarrow$ elektromos tér jelenlétében a fém felületén töltések halmozódnak fel, $\mathbf{r}' \in$ fémfelület esetén az őket jellemző felületi $\sigma(\mathbf{r}')$ töltéssűrűsége az igaz, hogy $\sigma(\mathbf{r}') = \epsilon_0 \mathbf{E}_{\text{kint}}(\mathbf{r}') \cdot \mathbf{n}_{\text{kifele}}(\mathbf{r}')$. Itt $\mathbf{n}_{\text{kifele}}(\mathbf{r}')$ a fém felületének a fémből kifelé irányított normálvektora az $\mathbf{r}'$ pontban, és $\mathbf{E}_{\text{kint}}(\mathbf{r}')$ az elektromos térerősségvektor értéke az $\mathbf{r}'$ pontban ha a fémen kívülről közelítünk [azaz $\mathbf{E}_{\text{kint}}(\mathbf{r}') := \lim_{\epsilon \rightarrow 0} \mathbf{E}(\mathbf{r}' + \epsilon \mathbf{n}_{\text{kifele}}(\mathbf{r}'))$].

Kondenzátor kapacitása: a két fegyverzetten rendre Q és $-Q$ töltést halmozunk fel; ekkor a két fegyverzet közti U feszültség arányos Q -val, és az arányossági tényezőt nevezzük a kondenzátor C kapacitásának: $C = Q/U$.

4.1. Hengerkondenzátor kapacitása.

Számold ki két darab L hosszúságú, koaxiális fémhenger által alkotott kondenzátor kapacitását! A hengerek átmérői R_1 és R_2 . A „szórt terektől” tekintsünk el.

További gyakorló feladatok: gömbkondenzátor kapacitásának kiszámolása (külső fegyverzet sugara R_k , belső R_b), síkkondenzátor kapacitásának kiszámolása (fegyverzetek felülete A , fegyverzetek távolsága d).

4.2. Tükörtöltések.

Tekintsünk egy két ponttöltésből álló töltésrendszert, melynek egyik tagja q töltésű és az $\mathbf{r}_1 = (0, 0, d)$ pontban helyezkedik el, míg másik tagja $-q$ töltésű és az $\mathbf{r}_2 = (0, 0, -d)$ pontban helyezkedik el.

a) Határozd meg az elektromos térerősséget a tér tetszőleges $\mathbf{r}$ pontjában.

b) $E_z(x, y, 0) = ?$

c) lásd be, hogy az x-y síkban az elektromos potenciál eltűnik, $\varphi(x, y, 0) = 0$.

4.3. Tükörtöltés-módszer.

A $z < 0$ féltérrel elfoglaló földelt ($U = 0$ potenciálon tartott) fémtömb fölött d távolságban, az $\mathbf{r}_0 = (0, 0, d)$ pontban, q erősségű ponttöltést rögzítünk. Határozd meg a térerősséget a $z > 0$ féltér tetszőleges pontjában. (Segítség: sztatikus esetben, azaz e feladat esetén is, a fém felületének bármely pontjában az elektromos térerősség merőleges a fém felületére. Ezen a feltételen kívül a $z > 0$ féltérbeli megoldásnak természetesen ki kell elégítenie a sztatikus, vákuumbeli Maxwell-egyenleteket.)

4.4. Indukált felületi töltéssűrűség.

A 4.3. feladatban szereplő elrendezésben számold ki a $z = 0$ felületen (azaz a fémtömb határfelületén) kialakuló $\sigma(x, y)$ felületi töltéssűrűséget! Mekkora a fém felületén felhalmozódó össztöltés? (útmutatás: használd ki a felületi töltéssűrűség és az elektromos térerősség kapcsolatát kifejező határfeltételt.) Milyen erővel hat a fém a ponttöltésre? Mennyi munkát kell végezni ahhoz, hogy a ponttöltést a fémfelületről végtelen távolságba vigyük?

4.5. Töltött fonál fémfelület közelében.

A $z < 0$ féltérrel elfoglaló földelt ($\varphi = 0$ potenciálon tartott) fémtömb fölött d távolságban, az x tengellyel párhuzamosan, egyenletes ν vonalmenti töltéssűrűségű egyenes fonalat rögzítünk. Határozd meg a térerősséget a $z > 0$ féltér tetszőleges pontjában. Határozd meg a fonál által a fémtömb felületén indukált $\sigma(x, y)$ felületi töltéssűrűséget.

További gyakorló feladatok: Elméleti Fizikai Példatár 2.20, 2.21